

Tedrisat Mecmuasının (1951-1958) Vatandaşlık Eğitimi Açısından İncelenmesi

Deniz AKPINAR¹Recep AKTAŞ²

Makale Bilgisi

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi
Makalenin Geliş Tarihi: 09.08.2023
Makalenin Kabul Tarihi: 03.11.2023
DOI: 10.54971/synergy.1340163

ÖZET

Bu araştırmada 1951-1958 yılları arasında yayınlanan Tedrisat Mecmuasının birinci cildinde (11 sayı) yer alan 174 makale "Vatandaşlık Eğitimi" açısından incelenmiştir. Tarih araştırması niteliğindeki araştırma, doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Dergi ile alakalı çok fazla bilgi bulunmadığından öncelikle derginin genel özelliklerinden ve içerik bakımından tanıtımı yapılmıştır. Tedrisat Mecmuasının neşredildiği zaman diliminde çok partili hayata geçilmesi sebebiyle Vatandaşlık Eğitimi yeni bir evreye girmiştir. Bu dönemde yeni gelen yönetime bağlı olarak değişen Vatandaşlık Eğitimi mezkûr mecmua ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Bir öğretmen dergisi olan Tedrisat Mecmuası yazar kadrosuyla, içeriğiyle ve okuyucusuyla genelde öğretmenlerden oluşmuştur. Eğitimin içinde aktif rol oynayan öğretmenlerin yayınlamış olduğu dergi, bulunduğu döneme dair verdiği bilgiler dolayısıyla büyük bir öneme sahiptir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre Tedrisat Mecmuası'nda öğretmen ve öğrenci nitelikleri ve iyi vatandaş yetiştirme konuları üzerinde durulmuştur. Dergi öğretmenliğin genel özelliklerinden bahsettiği gibi öğretmenlerin eğitim işini yaparken takınacağı tavrardan da bahsetmiştir. Ayrıca öğretmenlerin çevresindekilere örnek teşkil edebilecek kadar ahlaken yüksek seviyede olması gerektiğinden de bahseder.

Anahtar kelimeler: Vatandaşlık, Vatandaşlık Eğitimi, Öğretmen, Tedrisat Mecmuası

Content of this Journal is licensed under
Creative Commons Attribution NonCommercial
4.0 International (CC BY-NC 4.0)

¹ Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Erzincan, dakpinar@erzincan.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2093-0013>

² Yüksek Lisans., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Erzincan, recepaktass1@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-0576-6229>

An Analysis of The Journal “Tedrisat Mecmuası” (1951-1958) in Terms of Citizenship Education

ABSTRACT

In this study, 174 articles in the first volume (11 issues) of “Tedrisat Mecmuası,” published between 1951 and 1958, were examined objectively on "Citizenship Education". The research, which is a historical inquiry, was carried out with the comprehensive examination method. Since there is a lot of information about the journal, first of all, the general components and contents of the journal are presented. During the period when the “Tedrisat Mecmuası” was published, the document on transition to multi-party life, Citizenship Education entered a new phase. In this period, due to the new administration, citizenship education is not included in the understanding with the mentioned magazine. “Tedrisat Mecmuası,” a teacher magazine, consists of its writer staff, content and readers in general. The magazine, in which applications that play an active role in education are published, has a great knowledge thanks to the information about the period covered. According to what was obtained from the research, the issues of teacher and student freedoms and raising good citizens were emphasized in the “Tedrisat Mecmuası”. The magazine also talked about teachers' attitudes during training procedures, as well as their general recovery process. It also explains whether it is morally high as well as setting an example for speeds.

Keywords: Citizenship, Citizenship Education, Teacher, Tedrisat Mecmuası

1. GİRİŞ

Vatandaşlık

Birey, toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Birey, topluma; siyasi ve hukuk açıdan “Vatandaş” ismiyle bağlanmaktadır. Vatandaşlık bireyin birtakım olgularla devlet ya da bir topluma intisap etmesidir. Bu bağlılığın niteliği zaman ve mekâna göre değişmekte ve sürekli olarak ilerleme kaydetmektedir (Töre, 2017). İnsanlığın var olduğu çağlardan beri insanlar toplum halinde yaşama çabasıdadır. Bu çabanın bir sonucu olarak insanlar aile, boy, kabile, devlet ve imparatorluklar gibi siyasi teşekküller kurmuşlardır. Ayrıca insanlar kurdukları bu toplu birlikteliğe aidiyet duygusuyla bağlanma ihtiyacı hissetmişlerdir.

Vatandaşlık, devlet ya da topluma ait haklardan yararlanabilen ve sorumlulukları olan bireylere denebilir (Kızılay, 2015). Bu haklar ve sorumluluklar hukuki, siyasi, ekonomik ve sosyolojik haklar olabilir. İçerisinde birçok anlamı barındıran Vatandaşlık günümüzdeki anlamına kavuşması pek kolay olmamıştır (Dağ, 2012). İnsanlar, vatandaşlık hakları olarak tarih boyunca bazı erdemli yönetimlerle karşılaştıkları olmuştur ancak bir millete ya da bir zaman dilimine özgü kalmıştır. (Kara, 2022). Vatandaşlık günümüzdeki modern anlamına gelene kadar kast sistemi, sınıf ayrımı ve hiyerarşi geçirmiştir. İnsan hakları ve demokrasi kavramları toplumlarda anlam kazandıkça sınıf ayrımı ve zümre farkı hukuki olarak ortadan kalkıyordu.

Devlet, birey arasındaki ilk yasal düzenlemeler M.Ö 1760 tarihinde Hammurabi Kanunları gösterilebilir (Saygılı, 2015). Vatandaşlık karşımıza bugünkü anlamına yakın olarak ise 1789 yılında yayınlanan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinde çıkmıştır. Bu tarihten önce soylu kesim ile halk eşit olmayan haklara sahiptir, bu bildiriyle birlikte sıradan halk “Yurttaş” haline getirilmeye çalışılmıştır (Altunya, 2003: 1). Ancak bu bildiri kadınları ve çalışan sınıfı siyasi birtakım haklardan mahrum ettiği için eşitlik kısmi (Tuğcu, 2019) olarak kalmıştır. Osmanlı Devleti’nde ise 1876 Kanunu Esasi ile Osmanlı topraklarında yaşayan din, dil, ırk ve cinsiyet

ayırmaksızın herkese Osmanlı denilmiştir (Karaman, 2014). Osmanlı Devleti'nde ve diğer dünya devletlerinde vatandaşlığın önem kazanması Fransız Devriminin getirdiği "ulusçuluk" fikir akımı ile önem kazanmıştır. Vatandaşlık mezkûr devrimle medeni ve siyasi olarak gelişmiştir (Üstel, 1999: 54).

Osmanlı Devleti'nde hoşgörü politikası gereğince "Vatandaşlık" kavram olarak yoktur. Halk çoğu haklardan mahrum olsalar bile farklı inançtaki insanlar hukukta, yaşayışta bazı haklara sahiptir. Osmanlı Devleti'nde halka reaya, raiyye ve tebaa denilmiştir. Reaya vergisini ödemek koşuluyla can, namus ve malları güvence altına alınan kimselerdir. Osmanlı topraklarına yerleşen Gayri müslim erkeklere Ehli zimmet veya Zimmi denilmiş, kadınlara ise Zimmiye denilmiştir (Pakalın, 1971: 15). Osmanlı Devleti'ndeki fiili vatandaşlık hakları 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı ve 1876 Kanunu Esasi ile genişletilip yazılı olarak verilmeye başlanmıştır (Osmanağaoğlu, 2009).

Sultan II. Mahmud'un tebaa tanımı¹ ile kendi padişahlık döneminde tebaasını ırk ve dini olarak eşit gördüğünü sınırlar içinde yaşayan herkesin dini yaşayış haklarından faydalanabileceğini gösterir. Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan reaya, Fransız Devriminde gelişen "ulus" fikrine kadar buldukları durumda devam edip bu fikrin gelişmesinden sonra kendi ulus devletlerini kurmak istemişlerdir (Çelik, 2008). Ulus devlet kurma fikriyle birlikte bu fikri çocuklarına da yerleştirmek ve fikir bağlamında kurulan devletleri geleceğe taşımak için vatandaş tanımı günümüzde ise sosyal bilgiler eğitim programı altında milli görev ve sorumluluk bilincine dayalı küresel vatandaş olarak karşımıza çıkmaktadır (Canbaba, 2023).

Vatandaşlık Eğitimi bireyleri topluma kazandırma ve devleti bireye tanıtmaya işidir. Vatandaşlık Eğitimi, karşımıza sadece okullarda verilen bir ders olarak değil, ailede başlayan sonra okulla devam eden ve yaşam boyu ilerleyen bir süreç olarak çıkar (Akdağ ve Taşkaya, 2013). Vatandaşlık Eğitiminin amacı, bu dersi alan bir öğrencinin yalnız kendi çıkarlarını gözetmeyen bir birey değil kendi çıkarlarını, içinde yer aldığı toplumla beraber görmesi gerektiğini öğretmektir. Kendi toplumunu sevmeli, toplumuna hizmet etme amacı gütmeli ve toplumunu daha ileri seviyeye getirmek için çaba sarfetmelidir (Haydar, 1926).

Her devlet Vatandaşlık Eğitimi kendi anlayışı, inançları ve gelecek kuşaktan beklediği bir toplum modeline göre şekillendirdiği ve geliştirip değiştirerek gündemine aldığı bir ders olarak görmüştür (Köksal, 2007). Bundan dolayı her devlet muhtelif yollar ve isimler altında bu dersi gelecekte toplumu oluşturacak bireylere vermiştir. Çünkü geçmişini, kültürünü ülke içindeki bireylerin rollerini hak ve sorumluluklarını devam ettirme amacıyla olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde somut olarak Vatandaşlık Eğitimi ilk olarak II. Meşrutiyet döneminde "Osmanlı Vatandaşı" yetiştirme fikriyle ortaya çıkmıştır (Üstel, 2008: 17). Bu dönemdeki Vatandaşlık Eğitiminin amacı ideal vatandaşın, kanunlara sadık kalmak ve itaat etmek olarak görülmüştür (İğneci, 2020). Bu ders idarecilerin en fazla dikkate aldığı ve çok fazla değişikliğe uğrattığı ders olarak görülmektedir. Vatandaşlık Eğitiminin konusu yöneticilerin benimsedikleri fikirlerle dirsek teması içerisinde olmuştur. Yönetim değiştiğinde ise Vatandaşlık Eğitimi kitaplarında da bu fikirlerin etkileri görülmüştür (Şen, 2019).

¹ "Ben tebamın Müslümanını Camide, Hıristiyanı Kilisede, Musevisini de Havrada fark ederim. Aralarında guna(türlü) fark yoktur. Cümlesi hakkındaki muhabbet ve adavetim kavidir(sağlamdır) ve hepsi hakiki evladımdır." (Tanör, 2007: 69)

Cumhuriyetin ilanının ardından Osmanlı tebaası olan halk artık birer vatandaş olmuşlardır. Her vatandaşın hak ve sorumlulukları değişime uğramıştır. Bu değişimle birlikte Vatandaşlık Eğitimi 'de değişime uğramış olup yeni bir anlayışla düzenlenmiştir. Yeni anlayışla 1922 yılında "Malûmat-ı Medeniyye" adlı bir ders ilkokullarda müfredata yerleştirilmiştir (Ulubey, 2021: 6). Yeni kurulan Cumhuriyetin anlaşılıp benimsenmesi için gerekli olan bu ders eğitim-öğretim hayatında vazgeçilmez bir ders olmuştur. Üstel (2008)'in aktardığına göre 1926 yılında Malumat-ı medeniye dersi, Yurt Bilgisi olarak değiştirilmiştir. Tek Parti döneminde bu dersin en büyük amacı cumhuriyet ve ulus kavramını öğrencilere yerleştirmek olmuştur.

Vatandaşlık Eğitimi yeni rejime uyum sağlayabilen bireyler ve Cumhuriyetin amaçları doğrultusunda bireyi yetiştirmek ve milli kimlik oluşturmayı amaçlayan bir eğitim olarak görülmektedir. Hatta Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da bir lise ziyaretinde "vatandaşın en büyük hakkı seçim ve en büyük vazifesi de askerliktir" sözü bu anlayışı destekler niteliktedir (Egeli, 1959: 58). Genç neslin göreceklere eğitim ne olursa olsun hangi meslek ve meşrepte ilerlese ilerlesin en öncelikli amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin istikbaline milli duygularına sahip çıkan birey olarak yetiştirilmeli düşüncesi ön planda olmuştur. Bu amaç doğrultusunda 1936 yılından itibaren Cumhuriyete, yapılan inkılaplara ve sisteme sadık vatandaş yetiştirme çabasına girmiştir (Kuş, 2020). Öğretmen yetiştirme amacıyla açılan köy enstitülerinde Vatandaşlık Eğitimi, cumhuriyeti ve demokrasiyi benimsetmek bunlardan hasıl olan hak ve ödevleri tanıtmayı amaçlamıştır (Mindivanlı, 2016). 1943 yılı Köy Enstitüleri programı, vatandaş devlet arasındaki ilişkiyi öğretmek ve üzerlerine düşen vazifeleri mutlak yerine getirmelerini amaçlamıştır (Maarif Vekilliği, 1943).

Vatandaşlığın Türkiye'deki anlamını kazandığı zaman da çok partili hayata başladığı dönem olarak görülebilir. Tek Parti döneminden çok partili bir döneme geçişte vatandaşlar, haklarından birisi olan seçme-seçilme hakkını kullanarak serbest iradeleriyle yeni bir partiyi iktidara getirmişlerdir (Karakök, 2011). Yeni seçilen hükümetle birlikte yurttaşlık eğitiminde geleneklerine sahip çıkan, devlete karşı olan vazifelerin her şeyden üstün olduğu bilincinde halk eğitimi verme amaçlanmıştır (Akpınar ve Kanalgı, 2014). Demokrat Parti döneminde eğitim anlayışı genel olarak milli ve manevi duygulara ağırlık verilmiştir (Ekinci, 1994).

Maarif Vekaletinin 1958 yılında değişen bu anlayışla öğretmene ayrılan görevlerin arttığı görülmekte ve beceri kazandırmak için çaba sarfetmesi gerektiği söylenmektedir. Öğrencilerin sadece buldukları durumla değil geçmişte yaşamış insanların bu hakları nasıl kazandıkları ile ilgili tefekkürde bulunmaları istenilmiş olup kendilerinden de bazı fedakarlıkları, içinde yaşadıkları toplum için yapmaları istenmektedir. Aksi takdirde geçmişte bu hakları kazanmak için gayret sarf eden ecdatlarına, haksızlık olacağı belirtilmektedir (Maarif Vekaleti, 1958). Bu değişen anlayışla öğretmenin rolünde değişiklikler gözlemlenmiştir. 1951-1958 döneminde yayımlanmış olan Tedrisat Mecmuasının (1951-1958) birinci sayısında Vedia Baha Pars kaleme almış olduğu "Dersin Planlanması" adlı metinde "Dünkü okulda öğretmen ders anlatırdı. Bilgiye lüzumundan fazla yer verilirdi. Fakat bugünün öğretmeni sınıfındaki her çocuğun toplumsal ve kişisel gelişimini de düşünmek zorundadır" vurgusuyla öğretmenlerin bu tarihlerde artık bireysel farklılıkları göz önüne alarak dersini anlatması gerektiğine değinmiştir (Tedrisat Mecmuası, 1951: 20-21).

2. YÖNTEM

Araştırma Modeli

Nitel araştırma yönteminin esas alındığı bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu çalışmada, çalışma yapılacak olan mecmuanın veri sağlamada temel kaynak olmasından dolayı doküman analizi yöntemi benimsenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyaç duyduğu veriyi, gözlem veya görüşme yapmadan elde edebilir. Doküman incelemesi yapılırken dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma gibi aşamalar izlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma 1951 – 1958 döneminde yayın hayatına giren Tedrisat Mecmuasında yazılan makaleleri Vatandaşlık Eğitimi açısından incelenmiştir. Tedrisat Mecmuasında ilk 11 sayıda yer alan ve muhtelif yazarların kaleme aldığı 174 makale incelenmiştir. Bu yazılı materyal belge incelemesi yoluyla ortaya çıkarılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin incelenmesinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi genellikle yazılı materyaller gruplandırılarak tahkik etmek, yorumda bulunmak ve materyalleri tanımlamak için kullanılır (Payne ve Payne, 2004). Tedrisat Mecmuası üzerinde gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra öncelikli olarak araştırmacının konusuyla doğrudan alakalı makaleler tespit edilmiştir. Bu aşamadan sonra disiplinler arası yaklaşım gereği ile diğer disiplinler içerisinde yer verilen Vatandaşlık Eğitime dair veriler kontrol edilerek gerekli görülen makaleler veri grubuna dahil edilmiştir. Daha sonra da ders numuneleri, okuma parçaları ve makaleler incelenmiş ve konuya ilişkin olanların konuyla alakalı işaret ettikleri hususlar diğer makalelerle mukayese edilerek değerlendirilmiştir. Araştırmada verilerin hangi konu altında toplanacağı belirlenip anlamlı konular oluşturulmuştur. Konular doğrudan alıntılarla desteklenip açıklanmıştır. Metinlerde doğrudan yapılan alıntılarda derginin sayı ve sayfa numarası parantez içinde gösterilmiştir. Mesela (2: 28) gibi gösterim 2. Sayının 28. Sayfasını belirtmiştir.

3. BULGULAR (Sayı/Sayfa)

Tedrisat Mecmuası

1951 yılının mart ayında yayın hayatına başlayan dergi eğitim-öğretim dönemlerinde basılmış olup 1958 yılına kadar 60 sayı olarak yayımlanmıştır. İlk üç sayısını 1950-1951 ders yılında mart, nisan ve mayıs aylarında yayımlamış, temmuz ağustos ve eylül aylarında okullar gibi dergi de tatile girmiştir. 4-11 sayıları ders dönemi boyunca ekim ayından başlayıp mayıs ayına kadar her ay yayımlanmıştır. İncelemiş olduğumuz birinci ciltte ilk 5 sayı 56' şar sayfa 6-11 sayıları 48' er sayfadan oluşmaktadır. Derginin başlık kısmının alt tarafında "Ayda Bir Çıkar Meslek ve Kültür Mecmuasıdır" ibaresi yer almaktadır. 2 ve 3. Sayılarda iç kapakta Kuruluş tarihi: Şubat 1909

yazmaktadır. Bu durum Tedrisat Mecmuası (1951-1958), ilk çıkan Tedrisat Mecmuasının (1909-1926) devamı niteliğine olduğunu gösterir. Dergi takipçilerinden destek beklemekle beraber onların göndermiş olduğu yazıları da yayınlamışlardır. Ayrıca istek ve tenkitlerini de hiç çekinmeden yapmalarını istemişlerdir. Dergi bazı sayılarının sonlarına posta kutusu başlığı altında 30 takipçisinden gelen soru ve tenkitlere cevaplar vermiştir. Ankara, Burdur, Artvin, İstanbul, İzmir, Malatya, Çankırı, Çanakkale, Aydın, Denizli, Bursa, Antalya, Manisa ve Rize illerinden dergiye dönütler sağlanmıştır.

Derginin Yazar Kadrosu

Derginin yazar kadrosunda; Harun Reşit Kocacan, Ethel K. Newel (H. Akdik), Vedide Baha Pars, Kemal Kaya, Prof. Ahmet Ardel, Rauf Miral, Mehmet Zekai Konrapa, Hasan Kavruk, S. Nazif Ozankan, Nihat Sami Banarlı, Abdulkadir Ertena, Rıdvan Şensoy, Niyazi Akşit, Muhsin Adil Binal, Emin Oktay, İhsan Sungu, Haydar Ediskun, Reşat Nuri Darago, Sahabettin Süleyman, Prof. Besim Darkot, Halil Fikret Kanat, Nadide Arcan, Sırrı Eldem, Ressam Şevket Dağ, İbrahim Alaettin Gövsa, Mitat İli, Fikret Özgönenç, Fuat Koray, Haydar Çağlayan, Sıtkı Şanay, M. Mustafa Çaldağ, M. Cevdet. Prof. K. Wofford, Necip Alpan, Osman Ülkümen, Sıtkı Mutman, Tevfik Aras, Ziya Paşa, Hayri Ardıç, İsmail Gökmen, Ali Ertan, Nezehat İke, Dr. Galip Ataç, Ömer Mort. Bedii Tardu ve Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol isimleri vardır. Bazı isimler faal değildirler ama o kişilerin eski yazılarını dergiye eklemişlerdir.

Tedrisat Mecmuası'nın İçeriği

Tedrisat Mecmuası ilk yazısında eski Tedrisat Mecmuasının (1909-1926) yolundan gideceklerini ama konularını kendi döneminin ihtiyaç duyduğu tecrübe ve kültür yazılarına göre ayarlayacaklarını açıklamıştır. Eğitim ve öğretim alanındaki çalışmalarını nazari olmaktan çok pratik nitelikte olmasına özen göstermişlerdir. Dergide, öğretmenliğe dair yazılar, eğitim ve öğretime dair, yurt gezileri yazıları, pedagojik tavsiyeler, bilimsel yazılar, sanat bahisleri, biyografiler, kitap tanıtımı, başka ülkelerdeki eğitim sistemi ve ülkede bulunan okullar hakkında bilgiler, günlük hayata dair faydalı bilgiler ve Almanca bir kitaptan Kemal Kaya'nın çevirdiği kara tahta resimleri (5: 56) gibi birçok alanda yazı ve resimleri içeren yazılar mevcuttur.

Kitap tanıtımları kısımlarında genel öğretim metodu çalışma kılavuzu, okullarda sergi ve müzeler, okullarda tahrir denemeleri, okullarda ders hazırlıklar, cinsi terbiye öğütleri, yeni matematik dersleri, tarih atlası ve köy öğretmenlerine rehber kitapları tanıtılmıştır.

Yazılan biyografi türündeki yazılarda sadece yerli değil bazen de tüm dünyaya fayda sağlamış kişiler de ele alınmıştır. Öğretmen Hafız Kemal Bey, Öğretmen İhsan Şerif Bey (Baba), Öğretmen Halit Şenkul, Muallim Ressam Şevket Dağ, Koca Ragıp Paşa, Üstat İbrahim Alâeddin Gövsa, Mustafa Kemal Atatürk, Köyleri Canlandırın Büyük Öğretmen; Howard Bernard, Salim Sabit, Ord. Prof. İbrahim Hakkı Akyol kişilerini anlatılmıştır.

Yurt gezileri ve Coğrafya da anlatılan yerler Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz, Adana, Toroslar, Manisa, Üsküdar, Artvin, Bolu, Ulukışla ve Van Gölü gibi birçok ilçe, köy, tarihi ve turistik yerlerdir.

Mecmuanın Amacı

Tedrisat Mecmuası yegâne amaçlarını geniş bilgi dünyasından öğretmenin en çok işine yarayacağına inandıkları kısımları almak ve bu kısımları tatbiki bir şekilde koyarak sunmaya

çalışmak olarak ifade etmiştir (1: 1). Dergi yayım hayatı boyunca görüşülen eğitim görüşlerini ve tartışmalarını aydınlatma amacı gütmüştür (Erbil, 2021).

Tedrisat Mecmuası 5. sayıda yer alan posta kutusunda bir takipçisine verilen cevapta şu dile getirilmiştir:

“Tedrisat Mecmuası her şeyden çok öğretmen mecmuası değil tamamen öğretmen mecmuasıdır. İrfan ordusuna seslenebilmek ve katılabilmek... için gösterdiğiniz cesaret şayanı takdirdir. Yalnız takdir edersiniz ki Tedrisat Mecmuası daima öğretmenlere çalışma ve kültür alanında yeni materyaller sunmak ve onların tatbiki sahadaki çalışmalarını kolaylaştırmak hedefini gütmektedir” (5: 55).

Dergide “Dükkülerin Sesi” başlığı altında yazılan, yaşadığı zaman diliminde önemli izler bırakmış şahsiyetlerin biyografileri, eserleri ve fikirleri yayımlanmıştır. Aynı zamanda da geçmişte yaşamış büyük insanlara ve eserlerine karşı minnet borcunu bu şekilde ödeme özelliğini taşıyacağına inanılmıştır.

Tedrisat Mecmuasında Nisan 1952 sayısında 23 Nisan münasebetiyle yazılan bir yazıda;

“Vatan mukadderatını elinde tutma ve meşgul olma vazifesiyle heyecanlı olanların fani vücutları geleceği garanti etmez. Bu faniliğin ebedileşmesi için büyük heyecanların, ülkülerin ve feragatlarını nesillerden nesillere devredilmesi ve nesillerden nesillere emanet edilmesi lazımdır. Vatan ve egemenlik heyecanları ebedidir. Onu elinde tutanlar mademki fanidirler, o halde bu heyecanları geleceğe emanet etmek ve onu başarılı ellere teslim etmek vazifesini de yüklenmişlerdir. Ancak bu surette nesillerden nesillere devretmek için her yetişkinin ve bilhassa biz öğretmenlerin geleceği emanet edeceğimiz bugünün küçük varlıklarını ellerinden tutarak bu heyecanlara, başarılarla ve inanışlara hazırlamamız bir yurt ve hatta bir insanlık borcudur. Bu aziz yurdun büyük nimetlerine şükranlarımızı ancak bu surette ödemiş oluruz” (10: 1).

Tedrisat Mecmuası eğitime geniş perspektifte vatandaş yetiştirme olarak anlam yüklemiştir. Yazılarında tarih, coğrafya, Türkçe, biyoloji, kimya, beden eğitimi, resim ve müzik gibi dersler hakkında bilgiler, örnek dersler ve tavsiyeler içermektedir. Bu derslerin yanı sıra sağlıklı yaşama ve iradeli olma üzerine tavsiyelerde bulunulmuştur. Vatandaş yetiştirmede bireyin ülkesinin tarihini, coğrafyasını, önemli şahsiyetlerini, maddi ve manevi değerlerini bilip seven aynı zamanda da bu değerler sahip çıkmasını kazanması amaçlanmıştır.

Milli kültür ve değerlerimizin gelecek kuşaklara ulaşmasında en büyük rolü öğretmenler ve okullar oynamaktadırlar. Okullarda çocuklara yaşadıkları toplumda disiplinli hürriyet prensibini iyi benimsetmek toplumlar için önemlidir. Hürriyetlerini iyice kullanmayı bilmeyen bireylerin oluşturduğu toplum düzensiz ve geri kalmaya mahkûm olur (4: 12). Bundan dolayı öğretmene ve öğretmenlerin kendini yetiştirmiş, ahlaklı ve örnek davranışlar sergilemesini dergideki yazılarda çokça bahsedilmiştir.

Tedrisat Mecmuasına Göre Vatandaşlık Eğitiminde Okul, Öğretmen ve Öğrenci İlişkisi

Dergide öğretmenlik “Çocuğu işleyerek onlardan mühim işler yapabilir insanlar oluşturmak” olarak tarif edilmiş olup “Bu işi başarmak hiçbir mimarının işi değildir” denilerek bu meslek diğer mesleklerden yüksek görülmüştür. “Daima mütevazı ve feragat sahibi” olarak bahsedilen

öğretmenlik mesleğinin ne kadar eskiye gittiğine değinilmiştir (2: 3). Eski Türk hakanlarının Ak Saçlı, Ak Sakallı ya da Uzun Tecrübeli olarak adlandırdıkları kişilere, çocuklarını eğitime vazifesi verdiklerini ve hakanlarında onların verdiği öğütleri dinlediklerine değinilmiştir. Ayrıca “Fatih Sultan Mehmet’in de hocalarına ve ilim erbabına karşı hürmet duyması, ellerini öpmesi” ilim ehlinin ve eğitim işini üstlenenlerin ne kadar değerli olduğunun göstergesidir (2: 4).

Dergiyi çıkaran öğretmenler, öğretmenlik mesleğinin değer kaybetmeye başladığını düşünmüşlerdir (2: 4). Öğretmenliğin gözden düşmesini İkinci Dünya Savaşının getirdiği bir anlayış olan, insanları ve meslekleri getirdikleri kazanç ile değerlendirmenin de etkisi olduğu öne sürmüşlerdir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin bazı siyasi fikirleri ders halinde okutmaya mecbur bırakılmaları bilimsellikten ve eğitim ciddiyetinden uzaklaşmalarına bu uzaklaşma ise değersizleşmesine yol açtığını savunmuşlardır (2: 5). Mustafa Kemal’in öğretmenliğe verdiği öneme rağmen yine de öğretmenlik diğer mesleklerden ayırt edilmeyen bir anlayışla bakılmaya devam edilmiştir. Derginin 5. Sayısında Mustafa Kemal’in 1924 yılında söylediği öğretmen hakkında şu sözüne yer vermişlerdir: “Muallimler! Yeni nesli, cumhuriyetin fedakâr muallim ve mürebbileri, sizler yetiştireceksiniz ve yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti sizin maharetiniz ve fedakarlığınız derecesiyle mütenasip bulunacaktır” (5: 5).

Öğretmenlik her ne kadar kan kaybetmiş olsa da “vatan çocuklarını sevgi ve ülkü ile yetiştirerek onlardan duygulu, düşünceli, ahlaklı, dürüst, sorumluluğunu kavramış, disiplinli, bilgili ve imanlı bir millet yetiştirme işine sahip olan bir meslektir” denilerek dergide her daim bu meslek üstün görülmüştür (10: 26). Dergide “Öğretmenlerin Vasıfları” adlı parçada öğretmenlik için insanlığa, daha iyi insanlar ve milletler camiasına eskisinden daha büyük milletler oluşturmak için vazife yapanların mesleği diğer mesleklerle göre zor olacak ama bir o kadarda şerefli bir meslek olacaktır tanımlaması yapılmıştır. Aynı parça öğretmenlere yücelik atfeden bir anlayış hâkim olmasına rağmen öğretmeninde bazı yetkinliklere sahip olması gerektiği gerçeğini vurgulamıştır. Öğretmenin, çevresindeki kişileri kendisine karşı saygı uyandıracak otoriteye sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Öğretmen, öğrencileri üzerinde dikkat, ilgi ve rekabet hislerini uyandırabilecek, onların iradelerini kuvvetlendirmeye teşvik edecek kişiliğe sahip olmasını savunmuştur (8: 11-19).

Derginin 1. sayısında “Münevverlerimizde Umumi Bilgi Eksikliği” başlığıyla fen bilimlerinin okullarda ve kitaptan işlenilmesi eleştirmişler dersi yerinde işlemeyi istemişlerdir. “Cumhuriyetin ve memleketin gelecekteki sahipleri olarak görülen çocukların kitapla eğitimine son verip öğretilen bilgiyi yerinde göstererek görev bilincine sahip bilgili vatandaşlar yetiştirebiliriz” (1: 5). Yurttaşlık bilgisi dersinde vatandaşlar arasında iyi münasebetler, topluluğu yaşatan kurumlar, vatandaşlık vazifeleri, devletin görevleri, demokrasi ve vatandaş gibi konular sadece kitapla veya öğretmenin düz anlatımı ile öğretilemez. Okulda kurulan sosyal teşekküllerde çocuklara rol verilecek. Günlük olaylardan faydalanacak kurumlar ziyaret edilecek ve bu gibi çalışmalar yardımıyla çocukların bizzat yaşayarak bilgi ve görgü sahibi olmaları sağlanacaktır (7: 5). Öğretmenin koltuk değneği gibi tek bir kitaba dayanması çeşitli öğrencilerin farklı anlayışlarına hitap etmediği gibi her konuyu da iyi şekilde anlatması beklenemez görüşüyle eğitimi aktif hale getirmeye çalışmışlardır. Dergi, döneminde öğretme işini üst seviyelere ulaştırmak için çabalayıp ciddi manada tartışıp ulaştıkları sonuçları tavsiye etmiştir. Faal öğrenme ve kişisel farklılıklara hala günümüzde dikkat edilmezken o dönemde bu konuları irdeleyip öğretmenleri uygun öğretme işine yönlendirmiştir.

Dergide 1. sayının “Dersin Planlanması” başlığıyla dersi öğretme çabası ve bilgiyi lüzumundan fazla vermekten ziyade sınıftaki öğrencilerin her birinin toplumsal ve kişisel gelişimini düşünmelidir savını öne sürerler. Öğretim, gaye değil vasıta. Geniş anlayışlar, alışkanlıklar, beceriler ve duyuların meydana gelmesine bir vasıta. Müfredat içine giren konular amaçlara yaklaştırmalıdır (1: 20-21).

“Eğitim faaliyetlerinin başlangıç noktası amaçlar olduğuna göre, bu cihetin bütün ilgililer tarafından açıkça ve teferruatıyla bilinmesi şarttır. Niçin okutuyoruz? Bazı bilgiler ve zihin terbiyesi vererek imtihanlarda başarı sağlamak ve daha yüksek derecedeki okullara girebilmek imkanlarını temin etmek için mi? Yoksa bu bilgiler vasıtasıyla muhitine daha iyi uyabilen ve muhitine kalkmasıyla ilgili seyahatte müteşebbis bildiğini tatbik edebilen medeni cesarete sahip vatandaşlar yetiştirmek için mi?” (11: 8).

Amaçlı eğitim gereği vatandaş yetiştirme amacının eğitim-öğretime doğrudan ya da dolaylı olarak katılmasıyla vatandaşlarda istenen özellikleri öğrencilere aktarmaya başlanmıştır. Yani öğretimde kullanılan yöntem, materyal ve müfredat çocuklarda istenen alışkanlıklar, duygular ve anlayışlar ortaya çıktığı nispette faydalıdır (1: 21). Öğretmenler bu amaca uygun olarak ders konularını amaca uygun olarak tasarlayıp öğrencilere öğretmesi gerekir. Bütün eğitim faaliyetlerinin ortaya çıkış noktası amaçlardır. Amaçlar zamana, şartlara ve topluma göre değişiklik göstermektedir. Öğrencilere sosyal bir hayatın içinde olması dolayısıyla onlara kendi içinde buldukları çevre ile ilgili vazifeler vermek suretiyle sosyal benlik aşımak ve sağlamla karakter kazandırmak önemlidir. 1949 öğretim programının dayandığı “yeni okul” anlayışına göre sosyolojik ve psikolojik esaslara göre öğrencinin ihtiyaç ve ilgilerine göre eğitimin yönlendirilmesi gerekir yoksa kitap ve müfredat programının bitmesine göre değil. Demokratik bir toplum ihtiyaçlarına ve psikolojik prensiplerine göre çocuğa eğitim verir (11: 6-11).

Öğrencilere okullarda öğretilen sade bilgi iyi ahlak ve sosyal bilinç vermede kâfi olmadığı tecrübelerle bilinir. Çocuğa iyi olan davranışları bol bol yaşatmak ve hayatlarında karşılaşacakları durumları okulda göstererek bilgiyle hareket etmeyi öğretilir. İyi bir toplum içinde yaşayan çocuklar yalnız iyi olmakta kalmaz, ileride çevrelerini de yetiştirecek bir karaktere sahip olurlar. Kötü alışkanlıkları çok olan bir cemiyetin başka türlü düzeltilmesi zordur. Eğitim işi aile ve okulun üzerine düşer (5: 13). Okulun fonksiyonlarından biri de öğrencileri hayata hazırlamaktır. İçtimai hayat sürekli değişiklik gösterir ve ileri doğru gider. Okulunu bitiren vatandaşlar hayatı da takip etmezlerse bu ilerleyişe uygun hale gelemezler. Vatandaşa hayatla mücadelesi devam ettiği müddetçe takviye etmek onu yetiştirmek lazımdır. Yalnız bu bakımdan dahi yetişkin eğitiminin lüzum ve önemi açık olarak ortaya çıkmaktadır.

Derginin 4. sayısında “Öğretim ve Eğitimin Temel Prensipleri” adlı parçada ahlaki terbiyenin önemli bir vasıtası kendi kendini idare etme durumudur tezini savunulmuştur. Kendi kendini idare etme beş maddede özetlenmiştir;

1. Kendi kendini idare, toplumsal vicdanı uyandırmalı ve kuvvetlendirmelidir. Yani her çocuk kendi hareketleriyle mensup olduğu toplumun ahlaki bir toplum şekline girmesinden sorumlu olduğu şuuruyla sahip olmalıdır.
2. Kendi kendini idare ve ahlaki cesaretini kuvvetlendirmelidir.
3. Öğrenciler toplumsal işlerde bir çıkar gözetmeden çalışmayı öğrenmeli, yani onlarda yardım severlik şuuru uyandırılmalıdır.
4. Kişisel ahlakla toplumsal ahlakın birbirini tamamladığı bilincine sahip olmalıdır.
5. Öğrencilerde tenkit, münakaşa ve müsamaha ruhu uyandırılmalıdır (4: 15).

Vatandaşlık Eğitiminin Disiplinler Arası Yaklaşımı

Tedrisat Mecmuası bir eğitim dergisi olması hasebiyle Vatandaşlık Eğitimi sadece tek bir disipline değil diğer disiplinlerle ilişkilendirip zenginleştirmeyi amaçlamışlardır. Dergide birçok disiplinle alakalı yazılar bulunmaktadır. İlkokullarda öğretmenler, Vatandaşlık Eğitimi dersinde sadece o derste değil diğer derslerde de imkân bulduğu her fırsatta vatandaşlıkla alakalı konuları işlemelidir. Teneffüslerde hatta gezi gibi aktivitelerde bile bu amacı gütmelidir (İğneci, 2021). İzcilik tanıtımını yaparken bu amacı açıkça belirtmişlerdir. “İzcilik; yurduna, milletine bağlı bütün insanlara karşı dürüst ve iyi duygulu davranışlarından nazik ve saygılı sorumlu işler almaya istekli vazifesine her şeyin üstünde tutan, başkalarının yardımına koşan iyi bir insan yetiştirmeyi amaçlar” (6: 15).

Dergide milletin tarihini ve ülkesinin coğrafi özelliklerine de önem verilmiştir. “İslam Medeniyeti ve Türk Tarihine önem verilmeli Malazgirt Savaşı ile başlayan Milli tarihimize daha fazla önem verilmelidir” (7: 42). Bu fikir altında tarih dersini yenilemeyi amaçlamışlardır.

Rauf Miral’in “Öğretmen Hafız Kemal Bey” adlı Biyografi metninde: “Tedrisat Mecmuası yalnız mensup olduğu bir milletin değil bütün dünyanın müşterek malı sayılan büyük ilim adamlarının, hocaların hayatlarından ve insanlığa ettikleri hizmetlerden fırsat düştükçe ve imkân nispetinde bahis açmayı faydalı bulmaktadır” (1: 44-47). İnsanların ortak değerlerini dergide ele alıp onları rol model almayı ve yaptıkları hizmetleri anlatıp örnek alınmalarını amaçlamışlar.

Demokratik vatandaş sadece tarihi öğrenmekle, tarihi kişiliklerin hayatını okumakla, coğrafyada memleketleri incelemekle olunmaz. Bu hususta bilgiler elde edebiliriz, fakat demokratik bir hayat sağlayamayız. Biz demokrasiyi ailemizle sokaklarda karşılaştığımız insanlarla demokratik yaşayarak öğrenebiliriz. Başka bir tabirle demokrasiyi tecrübe ile temas ettiğimiz insanlarla demokratik münasebetler de bulunarak öğreniriz. Demokrasiyi diğer insanlarla münasebetlerimizi de onları kendi seviyemize görmeye çalışarak kazanırız (7: 38-39). Demokratik vatandaşın nasıl olunacağı ya da nasıl yetiştirileceği görüşleri dergide bu şekilde ifade edilmiştir.

Vatandaşlık Eğitiminde Millet ve Vatan Sevgisi

Millet ve vatan sevgisi, Vatandaşlık Eğitimi dersinin ana umdelerinden biri olmuştur. Bu dersin eğitim programları içerisinde yerini ilk sıralarda almıştır. Tedrisat Mecmuası bu konu üzerinde özellikle durmuştur.

Dergide “Milli ve Vatani Terbiye Konusunda Kore Meselesi¹ ve Göçmen Davası” başlıklı bir yazıda: “Pek nadir zuhur eden bu çeşit milli olayların çocuk şuurunda işlenmesi en önemli memleket meselelerindedir. Vatan sevgisinin milli birliğin kurulması çocuğa o büyük milli ızdırabın manasının aşılması için daha büyük bir fırsat olamaz” gayesiyle hareket etmişlerdir (1: 46).

Derginin 7. sayısında “Yeni Yıla Girerken” başlığı altında yılbaşı gecesini zevk ve eğlenceye vesile olmasından dolayı çağdaş dünyaya uyma bakımından mazur görmüşlerdir. Kendi dini ve milli

¹ Kuzey Kore’nin 25 Haziran 1950’de Güney Kore’yi işgal etmesiyle başlayan savaşa Türkiye asker göndermiştir. Türkiye’nin asker göndermesi NATO’ya girme bedeli olarak nitelendirilmiştir (Haşimi, 2014).

bayramlarımızın yılbaşı kadar önem görmemesinden üzüntü duymuşlardır. “Milletler; dini ve milli bayramları, gelenekleri, folklorları, tarihleri ve kahramanlarıyla yaşarlar”. Onları gelecek kuşaklara aktaran milletler daim olmuşlardır tezini savunmuşlardır (7: 2).

“Milli Bayramların Eğitimdeki Yeri” başlığıyla milli bayramların kutlanması sadece tarihi bilgileri n kuru bir şekilde anlatılması ve hatırlatılması değildir. Çünkü kalplere ve gönüllere dokunmayan fikirleri soğuk ve cansız bulmuşlardır. Genç neslin ruhunda hisler ve heyecanlar uyandırması zihninde yerleştirmesi daha önemli görülmüştür. Ve mantıklı ve sağlam fikirlere dayanan milli ve dini bayramların, his ve duygudan arınmış şekilde anılması ve kutlanması yetersizdir. Gerçek bir vatanseverlik fikir ve duygularını harekete geçirmesi ile gerçekleşir. Çocuk, vatanımı seviyorum derken bu hislerinde samimi olduğunu, vatan ve milleti için gerekirse fedakarlıklarda da bulunması gerektiğini bilmelidir. Uygulanan eğitim ve öğretim sistemi bu hususta bu amaçların gerçekleşmesi için yardım etmelidir (2: 2).

Vatandaşlık Eğitiminde İyi Vatandaş Yetiştirme

İyi vatandaş yetiştirme, Vatandaşlık Eğitiminin nihai amaçlarından biridir. Atatürk’ün sözlerinin derlendiği “Atatürk ve Milli Eğitim Meseleleri” adlı parçada Mustafa Kemal’in TBMM’de 1922’de 1. dönem üçüncü toplantısında “Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsil hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye’nin istiklaline, kendi benliğine ve an’anat-ı milliyesine düşman olan bütün anasırla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir” (5: 4), sözü dergide büyük yankı uyandırmıştır. Derginin 2. sayısında “Milli Bayramların Eğitimdeki Yeri” adlı parçada eğitim ve öğretimin belli başlı amaçları arasında yüksek seviyeli fertler yetiştirmek amacını öne sürüp vatandaşın “Yurt ve mefkure mefhumlarını idrak eden düşünceli, duygulu ve iradeli kişidir” tanımlaması yapılmıştır. Eğitimde bu amaçları kazandırmanın önemli yollarından biri olan milli bayramları iyi kullanmak gerekir ve çocukların zihinlerine manalı bir sembol olarak dikkat ve itina ile nakşetmeleri gerektiğini vurgulanmıştır (2: 2).

“Orta okullarda başarısızlık” adlı bir araştırma parçasında şu çıkarımda bulunmuşlardır:

“Diğer taraftan 1949 programının dayandığı “yeni okul” anlayışına göre derslerin verilmesi, çalışma usulleri, neticelerin yoklanması ve not takdirinde psikolojik ve sosyolojik esaslarla öğrenci, ihtiyaç ve alakalarını yer veren sistemlerde başlangıç noktası, kitap ve müfredatın bitirilmesi değil, demokratik bir cemiyetin zaruretleri ve psikolojik prensiplerin ışığında çocuğu yetiştirmektir.” (11: 9).

Derginin 8. sayısında “Öğretmenin Vasıfları” adlı parçada “Öğretmenin Ahlak Ruhu” alt başlığında öğretmenin sadece alan yeterliliği değil aynı zamanda da öğrencilerinin ahlaken olgunlaşmalarında iyi ve dürüst bir vatandaş olmaları için çabalamalıdır. Bu davranış öğretmenin en esaslı görevleri arasında yer alır. Bunu gerçekleştirmesi için ilk başta kendisi ahlaken olgunlaşmış dürüst bir vatandaş olması gerekir. Kendinde olmayan meziyetleri öğrencilere aktarmaya çalışırsa iki yüzlülük gibi olan bu durum öğrencilerin gözünden kaçmaz ve ters etki yapar. Güzel ahlakı, öğrenciye sevdirmeli daha öncesinde kendinin de sevmesi gerekir. Bu sebeple öğrencilere ahlak telkininde bulunurken ağır baskı yapmakta çekinir, kazandırmak istediği iyi huy ve ahlakı içten gelen samimiyet ile sindirmeye çalışır. Bu davranışın öğrencilerde ters etki yerine iyi niyet ile karşılanacağı öngörülür (8: 18-19). Burada asıl vurgulanmak istenen, kendisinde olmayan meziyeti başkasına aktarmanın güç olmasıdır. Öğretmen, öğrencilere farklı görüş ve fikirlere saygı duyduklarını özellikle de her kesimin düşüncesinden, bilgisinden ve deneyimlerinden gereğince yararlanmayı öğretmelidir. Öğrencilere öğretme işleminin en iyi şekli öğretmen öğrenci ilişkilerinde karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan demokratik eğitim sürecidir. (7:

37, 10: 18). Çocuğa okul içinde ve dışında karşılıklı saygı ve sevgi ile demokratik yaşama biçimini kazandırma amaçlanır. Demokratik yaşama uyum sağlayan insanların demokrasiyi daha kolay benimseyeceği de aşıkardır. Tedrisat Mecmuası, yayımlandığı dönemde Vatandaşlık Eğitimi bağlamında demokratik yaşam özellikle vurgulanmış ve öğretmenlere tavsiye edilmiştir. “Demokrasi” kavramının ilk olarak 1948’de yurttaşlık bilgisi ders programında (Ulubey, 2021) olduğu göz önüne alınırsa dergide bu durum genişletilip yaparak yaşayarak öğretme amaçlanmıştır.

Sosyal ve ahlaki sorumluluk kapsamında ve demokratik anlayışın gereği olarak birey, toplum hayatında sadece kendi problemiyle değil toplumun problemleriyle de ilgilenmelidir vurgusu yapılmıştır. Toplumun karşılaştığı zorluklar, başlarına gelen depresyon, sel ve heyelan gibi problemlerde birbirine maddi manevi yardımda bulunmaları açık bir gerçektir. Dergide “Eğitim ve Öğretim Meseleleri” ana başlığı adı altında Hüviyet Bekir’in yazdığı “Grup Çalışmaları Tekniği” adlı makalede; demokratik esaslara dayanan modern devletin kişinin sosyal hayata katılma işinin önemini büyük olduğunun altını çizer. Ayrıca “bireye hürriyet verilmek suretiyle kendisinden de o denli büyük işler beklenmelidir” der. Okul da “demokratik esaslara dayanarak toplumsal hayata dair hak ve ödevleri sınıftaki bütün öğrencilere yaşatarak öğretmek” öğretmenlerin görevlerinden olduğunu belirtir (11: 3).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Demokrat Parti döneminde “Ayda Bir Çıkar Meslek ve Kültür Mecmuasıdır” alt başlığıyla 1951-1958 yılları arasında 60 sayı yayımlanan “Tedrisat Mecmuası” adlı eğitim dergisinin birinci cildi incelenmiştir. Derginin içerik ve temel özellikleri tanıtılmış, daha sonra Vatandaşlık Eğitimine ilişkin görüşleri tespit edilmiştir.

Tek Parti döneminin bittiği yeni hükümetin olduğu dönemde çeşitli öğretmenler tarafından çıkarılan ve incelemiş olduğumuz dergi meslek dergisi olarak ön plana çıkmış olup tecrübe aktarımı, bilgilendirme ve eğitimde yeni yaklaşımları duyurmak amacıyla öğretmenler için yayımlanmıştır. Derginin izlediği genel gaye ise şudur:

“Tek hedefimiz; bilgi dünyasının geniş ufuklarından, öğretmenin en çok işine yarayacağına kani olacağımız kısımları almak ve bunları tatbiki bir şekilde koyarak sunmaya çalışmaktır. Bu meyanda aktif metodun ve diğer metot ve tekniklerin eğitim ve öğretim alanındaki inkâr edilmez değerlerine de temas edilecektir.” (1: 3)

Araştırma sonuçlarına göre Tedrisat Mecmuası adlı dergi eğitim dergisi hatta muallim dergisi olduğundan eğitimle alakalı her mesele dergide tartışılmıştır ve yer yer genel kültür yazıları da karşımıza çıkmaktadır. Vatandaşlık Eğitiminde boyut olarak okul, öğretmen ve öğrenci ilişkisi, Vatandaşlık Eğitiminin disiplinler arası yaklaşımı, Vatandaşlık Eğitiminde millet ve vatan sevgisi ve Vatandaşlık Eğitiminde iyi vatandaş yetiştirme konuları işlenmiştir.

Dergide üzerinde durulan öğretmenlik mesleğinin ulvi bir meslek olduğu, bu mesleği kazancı ya da sadece iş olarak görülmemesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Öğretmenlerin erdem, ahlak bakımından ve pedagojik olarak kendini yetiştirmesi gerektiğini vurgulamışlar. Öğretmenlere, öğretme işlemini yaparken millete bağlılık, mesleğe adanmışlık ve her bir dersi öğrencileri yetiştirmek için uygun biçimde öğretme amacının hâkim olduğu anlaşılır. Öğretmenlerin her derste vatandaşlık bilincini öğrencilere yerleştirmeleri, duyuşsal ve bilişsel olarak öğrencilere

destek olmaları dergideki yazıların özünü oluşturur. Vatandaşlığı, öğrenciye benimsetirken sadece kendi milletin değerlerini değil tüm insanlığa fayda sağlamış ortak değerleri de göstermenin ufuk açıcı yanından bahsedilmiştir.

Dergi vatandaşı; bireyin, bulunduğu topluma yararlı, bilgili, duyarlı ve bilinçli kişi olarak tanımlamıştır. Vatandaş olarak görülen çocuğun bu şekilde yetişmesinde en büyük rolün öğretmenlerde olduğundan dolayı öğretmenlerin bu bilinç ile hareket etmesi gerekir. Öğrenciyi toplum hayatına hazırlamak amacıyla, dergi öğrencinin kişilik gelişimini ve iradesini güçlendirmesi gerektiğine değinir. Öğrencinin yaptıklarıyla kendini ve toplumu düşünmesi gerektiği bilincinde yetiştirilmesi görevini de öğretmene verir.

Dergideki yazılara göre hakiki demokrasi, devletin elinde bulunan bütün imkanlardan bütün vatandaşların istifade ettirilmesi demektir. Ülkedeki demokrasinin eksiksiz olması ise devletin kurumlarını halkın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, devletin kullanmasıdır (7: 39-40).

Dergi çocukların demokratik vatandaş olarak yetiştirilmesinde tarihini, önemli şahsiyetlerini ve coğrafyasını bilmenin yanında kültürlerinin de önemini dile getirmiştir. Bu bağlama göre yıl başı kutlamalarını örnek alarak diğer milletlerin kültürlerini taklit etmeyi değil bireylerin kendi öz kültürlerini korumaları gerektiğinin bilincinde olunmalıdır. Öğrencilerin kendi öz kültürlerini korurken sadece bilgiyle değil, kültürlerini samimiyetle benimsemesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Dergide iyi vatandaş tanımlanırken çocuklara da Türkiye Cumhuriyeti'nin bekasına sahip çıkılmasının ve bu konuda devletlerine yardımda bulunmaları gerektiğinin altı çizilmiştir.

Dergide; Öğretim, amaç değil vasıta. Geniş anlayışlar, alışkanlıklar, beceriler ve duyuşların meydana gelmesine bir vasıta. Müfredat içine giren konular amaçlara yaklaştırmalıdır (1: 20-21). Çocuklar için arzu edilen etik değerler, alışkanlıklar, dini ve milli değerlerine sahip çıkmaları gibi şuuruları kazandırmak dergide öğretim için asıl amaç olarak görülmüştür. Öğretim bu algıları çocuklarda meleke haline getirmek için bir aracı mesabesinde. Çocuğu gelecekte toplumun istediği şekilde yetiştirmenin yanı sıra çocuğun yeteneklerini daha iyi seviyeye çıkarmakta amaçlardandır.

Bu derginin ilk cildi incelenirken Vatandaşlık Eğitiminin geniş çapta bazı yeterliliklerine yer verilmiştir. Bu yüzden yeni bir dönem olan Demokrat Parti döneminin Vatandaşlık Eğitimi algısını göstermekten uzak kalmıştır. Demokrat Parti dönemi vatandaşlık algısını dönemin ders kitaplarını, yine bu dönemde yapılan Beşinci ve Altıncı Milli Eğitim Şuralarını dergi ile beraber bu bağlamda inceleyip ortaya konulması daha yerinde olacaktır.

4. KAYNAKÇA

Akdağ, H. & Taşkaya, S. M. (2013). Vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri. R. Turan (Ed.) & K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (3. Baskı) içinde (ss. 293-318). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Altunya, N., (2004). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akpınar, D. & Kanalga, R. (2014). Kayseri millet mektepleri. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 31-44.

- Canbaba, Z. (2023). Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları. *Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 16-20.
- Çelik, H. (2008). Cumhuriyet dönemi vatandaşlık eğitiminde önemli adımlar. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat dergisi*, 10 (1), 359-369.
- Çiftçi, A. (2015). *Vatandaşlık bilgisi demokrasi ve insan hakları* (4). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Dağ, N. (2012). Vatandaşlığın niteliksel dönüşümü ve vatandaşlık eğitimi üzerine bir betimleme çalışması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 105-118.
- Egeli, M. H. (1959), *Atatürk’ten bilinmeyen hatıralar*. İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık.
- Ekinci, Y. (1994). *Hükümet ve siyasi parti programlarında millî eğitim (1920–1994)*, Ankara: Takışık Web Ofset.
- Erbil, F. (2021). *Tedrisat mecmuasında yer alan makalelerin dönemin eğitim anlayışı açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- İğneci, E. (2020). *II. meşrutiyet dönemi vatandaşlık eğitimi tartışmaları: Tedrîsat mecmûası üzerine bir inceleme (Değerler, semboller, kahramanlar)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon Üniversitesi, Trabzon.
- Haşimi, N. (2014). *Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasının siyasi nedenleri ve sonuçları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi, Batman.
- Kara, C. (2022). İnsan hakları. R. Turan (Ed.), *Öğretmen Adayları ve Öğretmenler için İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. (2. Baskı) içinde (ss. 43-71). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karaman, Y. (2014). *İnsan hakları ve vatandaşlık* (2). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Karakök, T. (2011). Menderes döneminde 1950–1960 Türkiye’de eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 89-97.
- Kızılay, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenim: Bana göre iyi vatandaş. *Turkish Studies*, 10(11) 987-1006.
- Köksal, H. (2007). İlkçağda vatandaşlık eğitimi olarak tarih öğretimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 271- 278.
- Kuş, Z. (2020). *Türkiyede ve dünyada vatandaşlık eğitimi* (1). Ankara: Pegem Akademi.
- Maarif Vekâleti Çalışma Esasları Komisyon Raporları (1991a). *Beşinci millî eğitim şûrası 5–14 Şubat 1953*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Maarif Vekâleti Çalışma Esasları Komisyon Raporları (1991b). *Altıncı millî eğitim şûrası 18-23 Mart 1957*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Maarif Vekilliği. (1943). *Köy enstitüleri öğretim programı*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Mindivanlı, E. (2016). *Köy enstitülerinde eğitim anlayışı ve tarih ve yurttaşlık bilgisi öğretimi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Osmanağaoğlu, C. (2009). Tanzimat fermanından II. meşrutiyete Osmanlı vatandaşlığı. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 182, 86-92.
- Pakalın, Z, M., (1971). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü. (2)* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Saygılı, T. (2015). Babil hukuku ve Hamurabi kanunları. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 1-22.
- Tanör, B. (2007). *Osmanlı Türk anayasal gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Töre, N. (2017). Değişen Dünyada Vatandaşlık. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0 (10), 553-595.
- Tuğcu, B. (2019). *Modern vatandaşlık anlayışına bir eleştiri: Feminist vatandaşlık kuramı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Ulubey, Ö. (2021) 1926'dan 2018'e ilköğretim vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitimi programlarındaki değişim ve dönüşümler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 11(1), 401-446.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve demokrasi*. Ankara: Dost Yayınları.
- Üstel, F. (2008). *Makbul vatandaşın peşinde: II. meşrutiyetten bugüne vatandaşlık eğitimi*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.